

EFOP-3.4.3-16-2016-00014

Mogyoródi Emese

A Szókratész-per

Jelen tananyag a Szegedi
Tudományegyetemen készült az Európai
Unió támogatásával.

Projekt azonosító: EFOP-3.4.3-16-2016-00014

Szegedi Tudományegyetem
Cím: 6720 Szeged, Dugonics tér 13.
www.u-szeged.hu
www.szechenyi2020.hu

MAGYARORSZÁG
KORMÁNYA

SZÉCHENYI 2020

Európai Unió
Európai Szociális
Alap

BEFEKTETÉS A JÖVŐBE

EFOP-3.4.3-16-2016-00014

A SZÓKRATÉSZ-PER

Dr. habil. Mogyoródi Emese

5. Téma

Platón: *Szókratész védőbeszéde*

Szegedi Tudományegyetem
Cím: 6720 Szeged, Dugonics tér 13.
www.u-szeged.hu
www.szechenyi2020.hu

SZÉCHENYI 2020

MAGYARORSZÁG
KORMÁNYA

Európai Unió
Európai Szociális
Alap

BEFEKTETÉS A JÖVŐBE

Jelen tananyag a Szegedi Tudományegyetemen készült az Európai Unió támogatásával. Projekt azonosító: EFOP-3.4.3-16-2016-00014

5. TÉMA: PLATÓN: SZÓKRATÉSZ VÉDŐBESZÉDE

Mogyoródi Emese

2. Lecke

A mű szerkezete 2.

15 – 20 PERC

A formális vádak elleni védekezés (24b-28b)

Szókratész csak ez után tér rá a benyújtott **formális vádak elleni védekezésre**. Szólítja Melétoszt, hogy elbeszélgeszen vele a vádpontokról, és sorra megcáfolja őket az Esküdtbírák és a hallgatóság előtt.

Egy vele folytatott **dialógus** keretében kimutatja, hogy

- 1.) **abszurd a vád, hogy egyedül ő volna az, aki Athénban „megrontja” az ifjakat**, mivel Melétosz állítása szerint mindenki más (a bírák, a hallgatóság, a Tanács és a Népgyűlés tagjai is) mind jobbat tesz nekik (24b-25c);
- 2.) mivel senki sem akar hitvány polgártársak között élni, **vagy nem rontja meg az ifjakat, vagy ha igen, akkor nem szándékosan teszi**; ha pedig így van, akkor nem a bíróság elé kellene citálnia, hanem magánemberként felvilágosítania (25c-26b);
- 3.) a vád ellentmondásos: **ha hisz valamiféle daimónban, ahogy a vádló állítja, akkor nem istentagadó** (26b-28a).

A Melétossal folytatott dialógus ironikus hangvételű, **nem ez Szókratész védekezésének érdemi része**. Arra szolgál, hogy nyilvánvalóvá tegye, a vádló maga sincs tisztában vele, hogy mivel is vádolja, és fogalma sincs róla, mi szolgálja az athéni ifjak üdvét.

Mindazonáltal több szempontból is fontos részét képezi a *Védőbeszéd*nek:

- bemutatja, hogy **a vádló zavaros meggondolások alapján** vádolta be Szókratészt;
- világossá teszi, hogy a hírhedt szókratészi **daimónra történő, bujtatott utalás a vádban az ateizmusra teljesen alaptalan**;
- **alaptalan** Szókratész ilyen értelmű **összekapcsolása a természetfilozófusokkal** (Anaxagorasz);
- utal Szókratész bizonyos **tanításaira** („senki sem vétkezik készakarva”), és demonstrálja **dialektikus módszerét**.

Szókratész életmódjának igazolása (28b-34b)

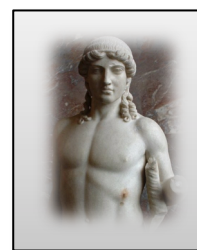
Szókratész két, lehetséges ellenvetésre válaszolva mutatja be a bírácoknak **életmódja** (a bölcsék vizsgálata) pontos mibenlétét és célját, a legfontosabb **értékekre** vonatkozó felfogását, s hogy **befolyása az ifjakra nem káros**, ellenkezőleg.

A felmerülő ellenvetések a következők:

- 1.) Miért adta a fejét olyasmire, ami láthatólag **életveszélybe sodorta**? Ez nem valljózan ítélőképességre, hanem ostobaság. Mivel tudja ezt magyarázni (28b)?
- 2.) Ha a tevékenysége, mint állítja, nem hogy nem káros, hanem egyenesen üdvös a városra és az ifjúságra nézve, akkor **miért nem vállalt politikai tisztséget** (31c)?

Válaszai:

- 1.)
  - az **igazságosság, az erényes cselekvés, és a kötelesség** előbbre való, mint az élet (azaz, a halálfélelem soha tarthatja vissza attól, hogy az erényt tartsa a legtöbbre) (28b-d);
  - mivel a jóslat révén maga a delphoi isten (Apollón) parancsolja neki, hogy **mások bölcsességét vizsgálva éljen**, akkor követne el istentelenséget, ha ennek a parancsnak nem engedelmességet (28d-29c);

- mások bölcsességének vizsgálata azt a célt szolgálja, hogy ezen keresztül arra buzdítsa a polgárokat, hogy **a lelkük kiválóvá tételével és az erénnyel törődjenek** a vagyon, hírnév és közmegebecsülés helyett (29c-30c);
- ennek fényében ostobaság volna, ha Anütoszra hallgatva elítélnék, ugyanis ezzel nem annyira neki, mint inkább saját maguknak ártanának, hiszen ő minden egyéni érdekét háttérbe szorítva **a város üdvét szolgálja** („bögöly hasonlat”) (30c-31c).

2.)

- a hivatalos közéleti tevékenység vállalásától a *daimóni* hang tartotta vissza, de ezt jól is tette (31c-d);
- ugyanis, mivel Szókratész az igazságosságból soha, senkivel szemben nem engedett, többször került életveszélybe (egyszer a demokratikus rezsim, egyszer a Harminc zsarnok alatt);
- ez az oka, hogy **nem vállalt politikai szerepet**, ehelyett az egyes emberekkel beszélget, és úgy próbálja őket az erényre buzdítani (31d-33a);
- ezek **a beszélgetések nyilvánosak**, bárki **ingyen** meghallgathatja őket, így bárki tudhatja az athéniak közül, hogy soha senkinek nem adott át semmiféle „titkos tanokat”; továbbá soha nem kért pénzt érte, hogy bárki meghallgathassa a beszélgetéseit (33a-c);
- azt, hogy **egyetlen ifjúra sem volt káros hatással**, bizonyíthatják a rokonaik, testvéreik, akik soha nem emeltek vádat ellene (33c-34b).

Az ítélelhozatal előtt végül Szókratész leszögezi, hogy – sokakkal szemben – nem fog könyörögni az életéért, vagy más módon a bírák **érzelmeire** hatni, mivel ezt

- nem tartja méltónak sem a saját **hírnevéhez**, sem az athéniakéhoz (34b-35b);
- nem tartja **jogszerűnek** (mivel a törvény az elfogulatlan ítélkezést írja elő), sem igazságosnak (35b-c);
- nem tartja **istenfélőnek** (mivel a bírák a fentiekre megesküdték az istenekre) (35c-d):

„Úgyhogy rátok és az istenre bízom az ítéletet: legyen, amint a legjobb nekem is, nektek is” (35d).

2. Az ítéletet követő beszéd (35e-38b)

A korabeli athéni bírósági gyakorlat értelmében a bírák először a vádlott bűnössége felől szavaztak. Amennyiben bűnösnek találták, még meg kellett állapítani a büntetés mértékét. A vádló által indítványozott büntetési javaslatból indultak ki, azonban a vádlottnak lehetősége volt **alternatív büntetést** javasolni, és a bírák ennek – illetve a védőbeszédnek – a figyelembe vételével mérlegeltek a büntetés mértékéről.

Szókratész tudatában van, hogy Melétosz halálbüntetést kért a fejére, s hogy magának is büntetési javaslatot kell tennie; minthogy azonban ártatlansága mellett érvelt, sőt, rámutatott, hogy Athén legnagyobb jótevője, nem tudja, mitévő legyen. **Ha érdeme szerint kellene javaslatot tennie, akkor állami ellátást javasol a Prütaneionban.** De ha ez nem elfogadható, akkor igen nehéz alternatív büntetési javaslatot tennie (35e-37b):

- az **életfogytig tartó börtönbüntetés** számára nem elfogadható, hiszen ott semmi értelme nem lenne az életének (37b-c);
- **száműzetést** nem javasolhat, mert ha saját polgártársai elűzték, nem várhat mást idegenektől sem (37c-e);
- megfelelő **pénzbírságot** nem ajánlhat fel, mert vagyontalan (37c, 38b);
- az nyilvánvalóan **szóba sem jöhet, hogy felhagyjon a tevékenységével**, hiszen ez számára annyit tenne, mint nem engedelmeskedni az istennek (37e-38a).

Végül felajánl egy kisebb bírságot, amit ki tud fizetni; jelenlévő barátai (köztük Platón és Kritón) azonban közbeszólnak, hogy magasabb összeget ajánljon, amit ők fognak kifizetni – így ezt Szókratész meg is teszi (38b).

3. Búcsúbeszéd (38b-42a)

A bírák többsége a felajánlott tekintélyes bírság (30 mina) ellenére **a halálbüntetés mellett döntött.** Szókratész külön beszédet intéz **az elítélőihez és a felmentésére szavazókhöz.** Az előbbieknél elmondja, hogy idős kora miatt nem sok időt nyertek az elítélésével, hiszen hamarosan úgymint meghalt volna. Ellenben **nagy szégyent hoztak a saját fejükre** amiatt, hogy egy ártatlan embert elítéltek. De ne higgyék, hogy ezzel megmenekültek a számonkéréstől, mert lesznek követői, akik helytelen életükért

továbbra is korholni fogják őket. Megerősíti, hogy **nem bánta meg, hogy nem esdekelt előttük**, és nem könyörgött az életéért, mert az szégyenletes lett volna:

„Csakhogy nem az a nehéz, férfiak, hogy az ember megmeneküljön a haláltól – **sokkal nehezebb megmenekülni a becstelenségtől**: hiszen ez függébben fut a halálnál. [...] Én most töletek úgy távozom, mint aki veletek szemben veszített, s halállal lakol. Ők viszont úgy, mint akik az igazsággal szemben maradtak alul, s gyalázatossággal és igazságtalansággal fizetnek. Én is kitarok a büntetésem mellett, ők is. **Mindezeknek, gondolom, bizonyára így is kellett történnie, s úgy hiszem, rendjén is van így**” (39b).

A felmentésére szavazóknak – akik szerint valóban kiérdemelték a „tisztelt bírák” megszólítást – elmeséli, hogy **egyfajta csoda történt vele**. Ugyanis a „*daimóni* hang”, mely már sokszor megmentette, amikor veszélybe került az élete, egyszer sem nyilvánult meg számára a tárgyalás során. Ebből pedig arra következtet, hogy **nem lehet rossz, hogy halálra ítélték, és meg kell halnia**. De egyéb megfontolásokat is felsorakoztat, amelyek arra utalnak, hogy a halál nem lehet olyan rossz dolog, mint amilyenek általában tartják, s hogy tehát a bírák is jó reménységgel lehetnek a halállal szemben, de főként akkor, ha észben tartják

„azt az egyetlen igazságot, hogy **jó emberrel nem történhet semmi rossz, sem életében, sem halálában**, és nem is feledkeznek meg az istenek az ilyen ember dolgairól” (41c-d).

Szókratész meggyőződése tehát, hogy vele sem véletlenül történt, ami történt, és az isteni végzés szerint jobb lesz neki eltávoznia.

Utolsó szavai a bíróságon a következők:

„De itt az idő: mennünk kell. Én halni indulok, ti élni. **De hogy melyikünk megy jobb sors elé, azt más nem tudja, egyedül csak az isten.**” (42a).

Antonio Canova: *Szókratész a bírái előtt* (1787/1790)

További olvasmányok:

Platón: *Szókratész védőbeszéde* In: *Euthüphrón, Szókratész védőbeszéde, Kritón*. Ford. Gelenczey-Miháltz Alirán (*Kritón*) és Mogyoródi Emese (*Euthüphrón, Szókratész védőbeszéde*). Atlantisz, Budapest 2005, 71-112. o.

Ellenőrző kérdések:

1. Milyen érvei vannak Szókratésznek a formális vádakkal szemben?
2. Mi a funkciója a Melétossal folytatott dialógusnak?
3. Hogyan igazolja Szókratész az életmódját, és milyen érvei vannak két, lehetséges ellenvetéssel szemben?
4. Miért kerül dilemmába Szókratész az alternatív büntetési javaslat kötelezettségével kapcsolatban?
6. Miért nyugszik bele a halálos ítéletbe?

Kiválósági kérdések, feladatok:

1. Miért a „régí vádak” elleni védekezéssel kezd Szókratész? Milyen fontosságot tulajdonít ezeknek a vádaknak?
2. Xenophón azt állítja, Szókratész azért nem ajánlott fel alternatív büntetési javaslatot, mert ez bűnössége elismerése lett volna (*Szókratész védőbeszéde bírái előtt* 23.1)? Igazolja-e ezt a platóni *Védőbeszéd*? Mi ennek a jelentősége Szókratész elítélésével kapcsolatban?

Érdekesség:

Szókratész védőbeszéde (Haumann Péter előadásában, Devecseri Gábor fordításában, hangoskönyv, részlet):

<https://www.youtube.com/watch?v=SRBchdTc39A>